

Onderzoeksvaardigheden
Begrippen en Benaderingswijzen
van het vak
Maatschappijleer

Subdomein: Onderzoeksvaardigheden

De kandidaat kan een eenvoudig sociaal-wetenschappelijk onderzoek over een concreet maatschappelijk vraagstuk opzetten en uitvoeren.

Daarbij kan hij de benaderingswijzen van maatschappijleer (zie verderop) toepassen, alsmede

- in de fase van voorbereiding:
 - een probleemstelling of hypothese formuleren;
 - de probleemstelling of hypothese uitwerken in relevante deelvragen;
 - uitgaande van de probleemstelling of hypothese relevante bronnen verzamelen;
 - een afgewogen activiteiten- en tijdsplanning opstellen.

- in de fase van uitvoering:
 - vaststellen of de informatie voor deze probleemstelling of hypothese relevant, valide en representatief is;
 - uitgaande van de probleemstelling of hypothese moet de kandidaat de informatie per deelvraag kunnen ordenen en beschrijven;
 - de kandidaat moet op basis van de informatie uit de deelvragen een beredeneerde conclusie ten aanzien van de probleemstelling of hypothese kunnen formuleren en in staat zijn de gemaakte activiteiten- en tijdsplanning volgen.

- in de fase van afsluiting en evaluatie:
 - de kandidaat moet in staat zijn de onderzoeksresultaten op samenhangende wijze te presenteren en te verdedigen; en
 - hij moet het verloop en de resultaten van het onderzoek kunnen beoordelen, mede in relatie met de gemaakte activiteiten- en tijdsplanning.

Toelichting:

De hierboven genoemde deelvaardigheden zijn afvraagbaar op het centraal examen middels opgaven waarin de kandidaat gegeven constructies en formuleringen van onderzoek dient te beoordelen. Kandidaten kunnen beargumenteerd oordelen over (fouten of gebreken in) een onderzoek het gaat daarbij om de volgende vragen die hij in hun onderlinge samenhang moet kunnen beantwoorden:

- Leidt de onderzoeksopzet en -uitvoering ook echt tot een oplossing van het onderzochte probleem?
- Zijn de juiste bronnen gebruikt?
- Zijn de juiste personen onderzocht?
- Is het aantal onderzochte personen juist?
- Zijn de juiste conclusies uit het onderzoek getrokken?

***Kennis en vaardigheden sociaal-wetenschappelijk onderzoek**

Om de informatie- en onderzoeksvaardigheden uit Domein A van het examenprogramma te kunnen beheersen, is enige basiskennis over sociaal-wetenschappelijk onderzoek noodzakelijk.

De volgende begrippen kunnen aan bod komen in het centraal examen vwo:
verschillende typen vragen (beschrijvende, vergelijkende, evaluatieve, beleidsgerichte vragen),
probleemstelling,
hypothese,
kenmerken en doel van sociaal-wetenschappelijk onderzoek,
(eisen aan) onderzoeksmethoden als enquête, interview, observatie, experiment,
operationaliseren,
indicatoren,
aselecte steekproef;
populatie,
controlegroep,
betrouwbaarheid,
validiteit,
relevantie,
afhankelijke en onafhankelijke variabele,
representativiteit,
correlatie,
causaliteit,
significant,
generaliseren,
verschil tussen theorie en empirie.

Met ingang van het examen 2002 wordt er van de examenkandidaten verwacht dat hij/zij de vak-specifieke benaderingswijzen en begrippen kent en kan toepassen, ook indien het begrip komt uit een domein waarover de kandidaat op dat moment geen examen doet.

Subdomein Benaderingswijzen

7 De kandidaat kan concrete maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen analyseren en daarbij gebruik maken van de benaderingswijzen van maatschappijleer.

Daarbij kan de kandidaat

de politiek-juridische benaderingswijze toepassen:

- een korte beschrijving geven van aard, omvang en ontstaansgeschiedenis en uitleggen waarom het vraagstuk een sociaal en politiek probleem is;
- beschrijven welk beleid c.q. welke regelgeving door de overheid is ontwikkeld;
- in het overheidsbeleid politiek-ideologische visies en belangen herkennen;
- groeperingen herkennen die erbij betrokken zijn;
- van betrokken groeperingen aangeven welke mogelijkheden zij hebben om het beleid te beïnvloeden en herkennen welke mogelijkheden zij daadwerkelijk benutten.

de sociaal-economische benaderingswijze toepassen:

- van de betrokken groeperingen aangeven welke belangen zij hebben, c.q. nastreven;
- herkennen in hoeverre de nagestreefde belangen en ideologische oriëntaties samenhangen met de sociale en economische posities van de betrokken groeperingen;

de sociaal-culturele benaderingswijze toepassen:

- van de betrokken groeperingen aangeven welke opvattingen zij hebben over de aard, de oorzaken en het gewenste beleid;
- in de opvattingen van betrokken groeperingen normatieve uitgangspunten herkennen en deze in verband brengen met ideologische en levens-beschouwelijke oriëntaties;

de veranderings- en vergelijkende benaderingswijze toepassen:

- veranderingen aangeven in overheidsbeleid en in opvattingen van betrokken groeperingen en deze aspecten vergelijken met die in andere samenlevingen.

Toelichting:

De kandidaten moeten de hierboven genoemde benaderingswijzen kunnen gebruiken en toepassen. Bij het centraal examen moet de kandidaat een gegeven maatschappelijke vraagstuk en -ontwikkeling aan de hand van de hier genoemde benaderingswijzen kunnen analyseren.

Basisbegrippen maatschappijleer

De hierna volgende basisbegrippen, die ook een plaats hebben in meerdere domeinen, zijn in hun betekenis en in hun toepasbaarheid thema-overstijgend.

Kandidaten kunnen deze begrippen dus niet alleen in de context van een examendomein gebruiken, maar ook toepassen in andere contexten c.q. in de benaderingswijze van maatschappijleer bij de analyse van maatschappelijke problemen of verschijnselen.

De begrippen die voorzien zijn van een asterisk (*) gelden als extra voor vwo-leerlingen.

De basisbegrippen worden ingedeeld volgens de benaderingswijzen. Er zijn een paar basisbegrippen die bij alle drie benaderingswijzen genoemd worden. Om doublures te voorkomen geven wij die hier aan het begin een plaats.

De cijfers aan het einde van een omschrijving verwijzen naar de eindtermen.

Begrippen die bij meerdere benaderingswijzen horen

Begrip	Omschrijving
politiek probleem	Een probleem met de volgende kenmerken: <ul style="list-style-type: none">– het betreft een situatie die mensen onwenselijk vinden en– oplosbaar achten en– men vindt dat de <i>overheid</i> actie moet ondernemen om die situatie te veranderen.
sociaal probleem	Een probleem is een sociaal probleem als: <ul style="list-style-type: none">– het betreft een situatie die mensen onwenselijk vinden,– die in strijd is met en bedreigend voor heersende waarden en normen van de samenleving.– Het staat prominent op de publieke agenda, o.a. omdat velen vinden dat er actie moet worden ondernomen om die situatie te veranderen.– Er bestaan uiteenlopende opvattingen over de aanpak ervan.– De schade die de samenleving van het probleem ondervindt is zeer groot
*Marktdenken	Denksysteem waarbij de economische waarde en de economische gevolgen van een zaak centraal staat en waarbij de economische waarde bepaald wordt door vraag en aanbod op de (vrije) markt; dit geldt ook voor de waarde van de goederen en diensten die door de overheid en de non-profitsector geproduceerd worden. De overheid zorgt d.m.v. wet- en regelgeving dat de markt goed functioneert. De overheid produceert zelf geen goederen en diensten die ook door de markt geproduceerd kunnen worden. Het Marktdenken gaat er vanuit dat de burger bereid is risico's te nemen; de eventuele winst is zijn beloning.

A: Politiek-juridische benaderingswijze

Begrip	Omschrijving
actiegroepen	<p>Actiegroepen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ organisaties of groepen burgers die zich gedurende een bepaalde tijd inzetten voor een bepaald <i>belang</i>/actiepunten of ideaal. ■ weinig uitgewerkte organisatiestructuur. ■ Actiegroepen protesteren veelal tegen een sociaal en politiek probleem in de directe leefomgeving. 2.16.1
algemeen belang	zaken waar iedereen belang bij heeft; hieronder vallen de collectieve goederen, maar ook vrede, veiligheid, welvaart en welzijn
*barrière model/ -benadering	<p>Bij de barrière benadering wordt politiek opgevat als <u>een serie conflicten</u> in een samenleving waarvan de uitkomst beslissend is voor het antwoord op de vraag wie wat krijgt. Het gaat hierbij vooral om <u>belangen</u>. Verschillen in <i>macht</i> zijn onder andere van invloed op de kans dat een barrière succesvol wordt genomen.</p> <p>Het model onderscheidt de volgende fasen en barrières in het politieke proces:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. (H)erkennen van problemen, wensen of behoeften. 2. Vergelijken of afwegen van wensen of behoeften. 3. Beslissen over problemen. 4. Besluiten uitvoeren. <p>1.1.1 en 2.10</p>
belangen	<p>soms rechten, soms doelstellingen;</p> <p>vaak gaat het om het <u>eigen</u> belang van een groep of individu; en dus om het realiseren van de eigen doelstellingen (egoïsme), maar het is ook mogelijk dat men opkomt voor de belangen van anderen (altruïsme) of van de natuur of van de wetenschap enz.</p> <p>Voorbeelden: Werkgevers en werknemers verschillen op grond van belangen over de loonhoogte; er is sprake van tegengestelde belangen.</p> <p>Politici moeten de uiteenlopende belangen van mensen, groepen en bedrijven altijd goed tegen elkaar afwegen.</p>
belangengroepen	<p>worden in de eindtermen belangenorganisaties genoemd</p> <p>Belangenorganisaties die speciaal zijn opgericht om de <i>belangen</i> van bepaalde groeperingen te behartigen. Nederland kent een groot aantal belangenorganisaties op tal van maatschappelijke terreinen.</p> <p>Op economisch terrein en arbeidsverhoudingen bijvoorbeeld werkgeversorganisaties en vakcentrales;</p> <p>op terrein van vrije tijd, natuur en ontspanning bijvoorbeeld de ANWB, de natuurbeschermingsorganisaties;</p> <p>op het politiek-maatschappelijk terrein bijvoorbeeld politieke organisaties als Amnesty International, milieuorganisaties.</p> <p>Belangenorganisaties hebben een permanent karakter en vaak een professionele, bureaucratische organisatie met een service-verlenende functie naar leden. 2.16.1</p>

Begrip	Omschrijving
beleid	het kiezen van doelen en het inzetten van middelen in een vast gesteld prioriteitenschema 1.1.1
burgerlijke ongehoorzaamheid	Burgerlijke ongehoorzaamheid betekent dat mensen bewust op grond van hun geweten openlijk de wet overtreden op een geweldloze manier, met als doel een wet ter discussie te stellen en te veranderen; er is geen sprake van burgerlijke ongehoorzaamheid als het verwerven van eigen voordeel doel is van de actie. Burgerlijke ongehoorzaamheid geeft minderheden in een democratie de kans om zich te verzetten tegen wetgeving die volgens hen onaanvaardbaar is. 2.17.4
christen-democratie	<p>Politieke stroming</p> <p>Trefwoorden bij de <i>christen-democratische</i> maatschappijvisie:</p> <p>Naastenliefde /solidariteit, christelijke geloof als inspiratiebron, gespreide verantwoordelijkheid bij de inrichting van de samenleving / verantwoordelijke samenleving, *soevereiniteit in eigen kring, *subsidiariteitsbeginsel, rentmeesterschap, harmonie en samenwerking (bijvoorbeeld tussen werkgevers- en werknemersorganisaties).</p> <p>De overheid is noodzakelijk voor het verrichten van die taken, die niet door andere instituties in de samenleving kunnen worden vervuld. De overheid is dienstbaar aan de opbouw van gemeenschappen van mensen en dient particuliere organisaties de middelen en mogelijkheden te verschaffen om hun maatschappelijke taken te vervullen. *Het idee van een corporatieve maatschappelijke ordening.</p> <p>De <i>verzorgingsstaat</i> belichaamt ook het christen-democratisch denken, met name voor zover deze is gebaseerd op samenwerking tussen de sociale partners en op samenhang tussen overheidsbemoedening en particulier initiatief. 5.3</p>
democratie	Staatsvorm waarbij een centrale plaats is toegekend aan de mening van het volk
democratisering	Het proces dat nodig is om tot een democratie te komen
emancipatie	Streven naar gelijkgerechtigdheid, zelfstandigheid, eerlijker maatschappelijke verhoudingen
gelijkheid	
gelijkwaardigheid	
gezag	Het begrip <i>gezag</i> wordt meestal gebruikt voor situaties waarin mensen de zeggenschap van anderen als juist accepteren.
grondrechten	Rechten die zo belangrijk geacht worden dat ze een plaats in de belangrijkste wet (de Grondwet) gekregen hebben.
grondwet	<p>Wet die zowel de grondbeginselen van onze staatstructuur bevat alsook de sociale en politieke <i>grondrechten</i>.</p> <p>De wetgever wordt geacht bij het instellen van nieuwe wetten rekening te houden met de Grondwet.</p> <p>Om de waarde van de GW aan te geven, gelden er voor het aannemen en wijzigen van GW extrazware regels. Daardoor zorgt de GW voor stabiliteit.</p>

Begrip	Omschrijving
identiteit	Het eigene of unieke van een persoon of groep
ideologie	<p>Een <i>ideologie</i> is een samenhangend geheel van normatieve uitspraken over mens en maatschappij, waarmee een persoon of groepering zijn positie en zijn beleid bepaalt en rechtvaardigt.</p> <p>Ideologieën maken deel uit van politieke stromingen of worden daarmee vaak gelijk gesteld.</p> <p>* Ideologieën doen uitspraken over:</p> <ul style="list-style-type: none"> –. belangrijke waarden en normen die voor de hele samenleving zouden moeten gelden; –. de gewenste sociaal-economische orde van een samenleving; –. de gewenste machtsverdeling in een samenleving. <p>Deze uitspraken over wenselijke ontwikkelingen en situaties houden tevens een visie in op de bestaande situatie in de samenleving.</p>
individualisering	<p>Proces dat leidt tot de ontwikkeling van een uniek individu of tot Individualisme</p> <p>Individualisme mensbeschouwing waarbij het individu belangrijker is dan de groep waartoe het individu behoort. Het gaat om de verzelfstandiging en de vereenzaming van de mens.</p>
individuele vrijheid	De vrijheid die het individu heeft/krijgt om zich te onttrekken aan de regels van de groep waartoe hij behoort.
indoctrinatie	<p>Op een geraffineerde wijze wordt iemand voortdurend en systematisch een bepaalde leer (<i>doctrine</i>) ingeprent. Zeer sterke beïnvloeding waarbij de “leerling” kan zich (bijna) niet aan de leer of de mening onttrekken.</p> <p>Indoctrinatie maakt vrije meningsvorming onmogelijk.</p>
internationalisering	Proces waarbij de landen steeds meer op elkaar betrokken raken en steeds meer (delen van) hun eigen soevereiniteit opgeven ten gunste van een internationaal orgaan.
liberalisme	<p>Politieke stroming met de volgende trefwoorden:</p> <p>individuele vrijheid, particulier initiatief, geen fundamentele tegenstellingen tussen mensen, <i>rechtsstaat</i> en politieke <i>grondrechten</i>, voorstanders <i>vrije markteconomie</i>, terughoudende overheid.</p> <p>De overheid is nodig om een aantal kerntaken te vervullen zoals bijvoorbeeld het handhaven van de rechtsstaat, defensie, infrastructuur en onderwijs.</p> <p>De overheid is er ook om de voorwaarden te scheppen waardoor de burgers zelf in vrijheid en verantwoordelijk met elkaar de problemen kunnen oplossen.</p> <p>In de liberale visie is de vrije markt een voorwaarde van de <i>verzorgingsstaat</i>. De liberalen pleiten onder andere voor meer marktwerking in de uitvoering van collectieve voorzieningen, activerende werking van de sociale verzekeringen en bevordering van de eigen verantwoordelijkheid. 5.3</p>

Begrip	Omschrijving
lobby	Een groep mensen die probeert achter de schermen invloed uit te oefenen op het (overheids)beleid. Lobbyen staat op gespannen voet met de openbaarheid van bestuur.
macht	Het vermogen om je wil aan anderen op te leggen/het vermogen om invloed uit te oefenen, desnoods tegen hun wil. Politieke macht is het vermogen de politieke besluitvorming (mede) te bepalen. 1.1.3
machtsmiddelen	Middelen die gebruikt worden om de macht te verkrijgen of te behouden
machtsverhoudingen	De verhouding tussen de machthebbers
manipulatie	Het op een 'handige' manier de mening van andere mensen beïnvloeden zonder dat ze er erg in hebben. Het publiek krijgt bij manipulatie op een slinkse wijze vervormde informatie over een bepaalde zaak aangereikt, waarbij opzettelijk feiten zijn verdraaid. Het publiek merkt het niet. Nog verder gaat <i>indoctrinatie</i> waarbij voortdurend en systematisch een bepaalde leer (<i>doctrine</i>) wordt ingeprent. Het is een negatief begrip d.w.z. je zegt meestal dat je tegenstanders manipuleren, zelf ben je aan het <i>socialiseren</i> .
massamedia	Zijn de technische hulpmiddelen waarvan men gebruikmaakt bij massacommunicatie.
mensenrechten	onvervreembare rechten, dus rechten die niemand van hen mag afnemen. Uitgangspunt voor de grondrechten van landen is de in 1791 door Frankrijk opgestelde 'Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger'. In de Nederlandse grondwet staan de zogenaamde <i>klassieke grondrechten</i> (erg belangrijke en fundamentele rechten) zoals o.a. recht op persoonlijke vrijheid, vrijheid van vereniging en vergadering, bescherming van het particulier eigendom, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst. Daarnaast bestaan er ook de zogenaamde <i>sociale grondrechten</i> (rechten die betrekking hebben over de zorggebieden van de overheid) zoals o.a. het recht op arbeid, recht op gunstige arbeidsomstandigheden en het recht deel te nemen aan het culturele leven.
norm	Een regel die aangeeft hoe iemand zich hoort te gedragen. In een samenleving weten we ongeveer wat we van elkaar mogen verwachten. Mensen houden zich aan de algemeen geldende gebruiken en normen. Meestal komen normen voort uit waarden.
objectiviteit	Houding waarbij men probeert zich veel mogelijk te beperken tot de feiten en niet laat beïnvloeden door eigen gevoelens of vooroordelen. Onpartijdigheid. Het tegenovergestelde is <i>subjectiviteit</i> .
ontkerkelijk	Vervreemden van de kerk door er niet meer te komen
ontzuiling	Het opheffen van de opsplitsing van de maatschappij; de eerder bestaande opsplitsing was vooral gebaseerd op verschil in godsdienst en levensbeschouwing

Begrip	Omschrijving
overheid	De instantie die gerechtigd is beslissingen te nemen en waar men zich aan te houden heeft. In een democratie heeft het volk (direct of indirect) invloed op het tot stand komen van de overheid en op de beslissingen die de overheid neemt. Maar ook in een democratie moet het individu doen wat de overheid beveelt.
overheidsbeleid	Het beleid van de overheid. Zie bij beleid.
parlementaire democratie	Staatsvorm waarbij het volk vertegenwoordigd wordt door een gekozen parlement.
particulier initiatief	Niet de overheid maar de individuele burger neemt de belangrijke beslissingen
pluriformiteit	<p>Veelvormigheid. Komt vooral voor bij de massamedia en met name bij de meningsvormingsfunctie van de massamedia. De Nederlandse kranten zijn pluriform omdat er veel kranten zijn die onderling zeer verschillende uitgangspunten en zienswijzen hebben.</p> <p>Voorstanders van p. zijn van mening dat het voor de vrije meningsvorming van belang is dat de mensen kennis kunnen nemen van een groot verscheidenheid van meningen. Daarvoor is een pluriforme pers nodig.</p>
politiek	<p>Er bestaat geen overeenstemming over het begrip politiek. Begrippen die vaak terugkomen in de definities van <i>politiek</i> zijn macht, invloed, conflict, besluitvorming, belangen, beleid, overheid, staat, waarden, verdeling, systeem en verandering</p> <p>Nog een aantal definities:</p> <p>De definitie van Hoogerwerf; hij onderscheidt in het begrip <i>politiek</i> twee aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> – de wijze waarop het beleid van de overheid tot stand komt en de effecten ervan, dit is het proces van politieke besluitvorming; – de inhoud van het overheidsbeleid, namelijk de politieke besluiten. <p>* Een definitie die veel aandacht heeft gekregen in de internationale literatuur is de definitie van politiek van Easton. <i>Politiek</i> wordt door hem gedefinieerd als de gezaghebbende toedeling van waardevolle zaken voor een samenleving (inkomen, zekerheid, zorg, onderwijs e.d.). Bij deze toedeling gaat het om de vragen wie krijgt wat, waar, wanneer en in welke vorm. Gezaghebbend wil zeggen dat deze toedeling legitiem gebeurt, dat wil zeggen door een <i>overheid</i> die gerechtigd is beslissingen te nemen en waar men zich aan te houden heeft. Voor een gezaghebbende toedeling van waarden is het nodig <i>overheidsbeleid</i> te ontwikkelen. De gezaghebbende toedeling van waardevolle zaken voor de samenleving ofwel het maken van <i>overheidsbeleid</i> is een kenmerkend karakteristiek waarmee het <i>politiek systeem</i> zich kan onderscheiden van andere systemen.</p> <p style="text-align: right;">Voor vervolg zie volgende blz.9</p>

Begrip	Omschrijving
Politiek (vervolg)	<p>Het begrip <i>politiek</i> komt ook tot uitdrukking in de twee benaderingen die in deze eindtermen centraal staan:</p> <ul style="list-style-type: none"> – de systeembenadering van politiek en de barrière-benadering van politiek. <p>In een systeembenadering wordt politiek voorgesteld als het proces van omzetting van verlangens, wensen en eisen vanuit de omgeving in bindende besluiten voor een samenleving.</p> <p>Bij de barrière benadering wordt politiek opgevat als een serie conflicten in een samenleving waarvan de uitkomst beslissend is voor het antwoord op de vraag wie wat krijgt.</p> <p>In deze definities - vooral in die van het barrière-model - spelen botsende <i>belangen</i> een rol.</p>
politiek systeem	<p><i>Het politieke systeem</i> kan analytisch worden onderscheiden van andere maatschappelijke subsystemen. Binnen het systeem vindt politieke besluitvorming plaats.</p> <p><i>Het politieke systeem</i>: het geheel van betrekkingen, waardoor opvattingen, verlangens en eisen van individuen, groepen en instellingen in bindende beslissingen worden omgezet.</p> <p>In het politieke systeem opereren behalve het openbaar bestuur onder meer burgers, pressiegroepen, politieke partijen, de volksvertegenwoordiging, de media, adviesorganen, planbureaus, de departementen/ambtenaren en de rechterlijke macht.</p>
politieke stroming	<p>Een politieke stroming omvat het geheel van ideeën, opvattingen en wensen over de inrichting van de samenleving of is een categorie mensen die zich verenigd heeft rond bepaalde politieke ideeën.</p> <p>Tot de belangrijkste politieke stromingen worden hier gerekend: <i>liberalisme</i>, <i>sociaal-democratie</i>, <i>confessionalisme</i> waaronder de <i>christen-democratie</i> en de orthodox-christelijke richting, <i>fascisme/ rechtsextremisme</i>, <i>nationalisme</i>, <i>communisme</i>, <i>ecologische stroming</i>, <i>pragmatisme</i> en <i>pacifisme</i>.</p>
politieke partijen	<p>Verenigingen die zich tot doel stellen:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zoveel mogelijk aanhangers/medestanders te krijgen voor hun politiek standpunt – zoveel mogelijk kiezers te krijgen die hun partij stemmen – zoveel van hun standpunt te realiseren in de Volksvertegenwoordiging en in het bestuur
politieke grondrechten/vrijheidsrechten	<p>politieke grondrechten worden ook wel klassieke grondrechten of vrijheidsrechten genoemd. Ze geven burgers rechten die in eerste instantie bedoeld zijn om de (al)macht van de overheid te beperken.</p> <p>De belangrijkste zijn: vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van vergadering, van het oprichten van verenigingen en politieke partijen;</p>

Begrip	Omschrijving
pressiegroepen	<p>Een <i>pressiegroep</i> is een groep(ering) -geen politieke partij of publiekrechtelijk orgaan- die op basis van gemeenschappelijke <i>belangen</i> en/of uitgangspunten politieke invloed tracht uit te oefenen.</p> <p><i>Pressiegroepen</i> kunnen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Belangenorganisaties - Actiegroepen - Sociale bewegingen 2.16.1
rechtsstaat	<p>Zeer verkort: Staat waarin ook de overheid zich houdt aan de wettelijk vastgelegde regels en waarin aldus voorkomen wordt dat de overheid haar macht willekeurig toepast. Zie verder 60.1., 1.2.3 en 1.1.2.</p>
secularisering	<p>(hier) het proces dat met zich meebrengt dat de mensen steeds minder hun leven laten beïnvloeden door kerk en geloof</p>
sociaal probleem	<p>Een probleem is een sociaal probleem als:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het betreft een situatie die mensen onwenselijk vinden, - die in strijd is met en bedreigend voor heersende waarden en normen van de samenleving. - Het staat prominent op de publieke agenda, o.a. omdat velen vinden dat er actie moet worden ondernomen om die situatie te veranderen. - Er bestaan uiteenlopende opvattingen over de aanpak ervan. - De schade die de samenleving van het probleem ondervindt is zeer groot
sociaal-democratie	<p>Politieke stroming met de volgende trefwoorden</p> <p><i>gelijk(waardig)heid</i>, solidariteit, <i>democratisering</i>, nadruk op economische tegenstelling (arbeid tegenover kapitaal) in de maatschappij, <i>maatschappelijke ongelijkheid</i>, streven naar kleinere inkomensverschillen, actieve rol van de overheid, met name op sociaal-economisch terrein, gericht op verbetering van de positie van zwakke groepen in de samenleving. Het streven naar gelijkheid en solidariteit is geïnstitutionaliseerd in de <i>verzorgingsstaat</i> en in de wettelijke erkenning van <i>sociale grondrechten</i> bijvoorbeeld. recht op arbeid, bestaanszekerheid, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg. <i>N.B. De Nederlandse Grondwet bevat geen sociale grondrechten, die de overheid zouden verplichten tot..... Wel legt de Grondwet de overheid een inspanningsverplichting op met de woorden "bestaanszekerheid is een voorwerp van zorg". Dit geldt voor bevordering van de werkgelegenheid, de woonbaarheid van ons land en de verbetering van het milieu, de volksgezondheid en het onderwijs.</i></p>

Begrip	Omschrijving
sociale grondrechten	zie opm hierboven
staat	Het begrip <i>staat</i> omvat drie kenmerken: Een soevereine macht (1) die regeert over een groep mensen (2) van een bepaald grondgebied (3).
subjectiviteit	analyse of waarneming die sterk gekleurd is door de eigen opvatting. Bijvoorbeeld als een scheidsrechter een sympathisant van Ajax is en hij moet Ajax-Feijenoord fluiten en hij fluit dan in het voordeel van Ajax.
systembenadering	analyse van de politieke werkelijkheid met behulp van het systeemmodel. In het systeemmodel worden de volgende fasen onderscheiden: - Invoer (input): De eisen/wensen die vanuit de samenleving naar voren worden gebracht en de steun die maatschappelijke groepen geven aan (onderdelen van) het politieke systeem. - Omzetting of conversie: De omzetting van eisen/steun in politieke besluiten. - Uitvoer (output): De politieke besluiten en de uitvoering ervan. - Terugkoppeling of feedback: Reacties van de samenleving op politieke besluiten. Deze reacties kunnen weer aanleiding zijn voor nieuwe invoer. In deze fase past ook de evaluatie van het beleid. Van invloed op al deze fasen is de zogenaamde omgeving van het politieke systeem: kenmerken van de eigen samenleving en de relaties van Nederland met andere landen/staten.
verzorgingsstaat	<i>verzorgingsstaat</i> : 'een maatschappijvorm die gekenmerkt wordt door een op democratische leest geschoeid systeem van overheidszorg, dat zich - bij handhaving van het kapitalistisch productiesysteem - garant stelt voor het collectieve sociale welzijn van haar onderdanen.' (Thoenes uit 1962).
vrije markteconomie	Economische systeem dat gekenmerkt wordt door vrije ondernemingsgewijze productie. Vraag- en aanbod worden op een vrije markt door het prijsmechanisme op elkaar afgestemd. De overheid produceert zelf geen of zo weinig mogelijk goederen diensten, ze laat dit over aan de ondernemers/particulieren
waarde	Waarden zijn oriëntatiepunten voor het gedrag van mensen; ze geven aan wat mensen nastrevenswaard en waardevol vinden. Waarden liggen ten grondslag aan normen. Bijvoorbeeld: eerlijkheid, trouw, dienstbaarheid of eerbied voor het leven enz.

B: Sociaal-economische benaderingswijze

Begrip	Omschrijving
Arbeidsverdeling	<p>Het verdelen van de in de maatschappij te verrichten arbeidstaken over individuen en groepen mensen. Door een vergrote arbeidsverdeling worden mensen steeds meer afhankelijk van het goed functioneren van andere diensten en bedrijven.</p> <p>De arbeidsverdeling valt te verdelen in een maatschappelijke en technische. Bij de <i>maatschappelijke arbeidsverdeling</i> wordt het hele productieproces opgedeeld in verschillende beroepen en functies.</p> <p>Maatschappelijke <i>arbeidsverdeling</i>: de verdeling van het maatschappelijke productieproces over velerlei beroepen, functies, bedrijven en bedrijfstakken. Bij de <i>technische arbeidsverdeling</i> wordt het productieproces in een bedrijf of instelling opgedeeld in diverse deelhandelingen.</p>
Belang	<p>Soms rechten, soms doelstellingen; vaak gaat het om het <u>eigen</u> belang van een groep of individu; en dus om het realiseren van de eigen doelstellingen (egoïsme), maar het is ook mogelijk dat men opkomt voor de belangen van anderen (altruïsme) of van de natuur of van de wetenschap enz.</p> <p>Voorbeelden: Werkgevers en werknemers verschillen op grond van belangen over de loonhoogte; er is sprake van tegengestelde belangen.</p> <p>Politici moeten de uiteenlopende belangen van mensen, groepen en bedrijven altijd goed tegen elkaar afwegen.</p>
Belangenorganisatie	<p>Belangenorganisaties die speciaal zijn opgericht om de <i>belangen</i> van bepaalde groeperingen te behartigen. Nederland kent een groot aantal belangenorganisaties op tal van maatschappelijke terreinen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Op economisch terrein en arbeidsverhoudingen bijvoorbeeld werkgeversorganisaties en vakcentrales; op terrein van vrije tijd, natuur en ontspanning bijvoorbeeld de ANWB, de natuurbeschermingsorganisaties; op het politiek-maatschappelijk terrein bijvoorbeeld politieke organisaties als Amnesty International, milieuorganisaties. <p>Belangenorganisaties hebben een permanent karakter en vaak een professionele, bureaucratische organisatie met een service-verlenende functie naar leden.</p> <p>2.16.1</p>

Gemengde economie	<p>een economisch systeem waarbij naast de consumenten en producenten de overheid een belangrijke rol speelt.</p> <p>Nederland kent een gemengde economie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – er is productie- en consumptievrijheid/, het vrije ondernemerschap en productie door particuliere bedrijven – de overheid stelt de economische randvoorwaarden op – de overheid produceert zelf ook goederen en diensten – de overheid herverdeelt de inkomsten van de mensen <p>De gemengde economie noemt men ook wel georiënteerde markteconomie. Ze is een tussenvorm tussen de <i>vrijemarkteconomie</i> (wisselwerking tussen vraag en aanbod bepaalt de prijzen van de producten) en <i>planeconomie</i> (de staat bepaalt en plant alles op economisch en andere gebieden).</p>
--------------------------	---

Begrip	Omschrijving
Informatiemaatschappij	<p>Met het begrip <i>informatiemaatschappij</i> wordt een technologisch hoogontwikkelde samenleving aangeduid die met behulp van moderne informatie- en communicatietechnieken een grote toename laat zien van de informatie-productie en van de (arbeids)productiviteit.</p> <p>Voorbeelden van gevolgen (m.b.t. massamedia) zijn herkenbaar op de volgende terreinen:</p> <p>sociaal-economisch: het aanbod en de consumptie van de massamedia is sterk vergroot; dit geldt ook voor de dienstverlening door middel van de massamedia.</p> <p>sociaal-cultureel: het aanbod van informatie en van de informatiemedia is veel groter en gedifferentieerder;</p> <p>politiek: burgers hebben in principe meer mogelijkheden om informatie in te winnen over politieke items en om in contact te komen met politici;</p> <p>de politieke cultuur is veranderd door de vergrote aandacht van en voor de media.</p>
Internationalisering/ globalisering	<p>Hieronder verstaan we de toenemende banden tussen de samenlevingen en de steeds groter wordende wederzijdse afhankelijkheid tussen de landen over de hele wereld. De wereld wordt steeds meer een ‘<i>global village</i>’ (groot dorp).</p>
Maatschappelijke/ sociale ongelijkheid	<p>In de samenleving hebben bepaalde sociale klassen (groep mensen die in de maatschappij ongeveer dezelfde positie innemen) een betere toegang tot materiële en immateriële zaken dan andere sociale klassen. Hoog opgeleiden weten beter de weg te vinden in een maatschappij dan lager opgeleiden.</p>
Maatschappelijke positie	<p>De plaats iemand inneemt op de maatschappelijke ladder.</p> <p>De samenleving wordt verdeeld in een aantal lagen of sociale klassen (<i>sociale stratificatie</i>). De belangrijkste indelingscriteria zijn: inkomen en opleiding; ook bezit, status en afkomst zijn vaak van belang.</p>

Begrip	Omschrijving
Marktmechanisme	Economisch proces waarbij de vrije prijsvorming tussen vraag en aanbod centraal staat. De prijs is het evenwicht tussen de aanbodsprijs en de vraagprijs van producten en diensten. Het proces doet zich voor in een vrije markteconomie.
Particulier initiatief	Het initiatief voor het maatschappelijk bezig zijn ligt bij de burgers en niet bij de regelgeving door de overheid want . Burgers die zelf initiatieven nemen, zijn beter gemotiveerd en hun inspanningen leiden daarom vaker tot succes. De voorstanders van het particulier initiatief vindt men vooral bij de liberalen.
Planeconomie	Een economie waarin de staat het economisch proces volledig bepaalt. De staat neemt het initiatief en bepaalt de hoogte van de prijzen van productie en lonen. Enige vorm van particulier initiatief ontbreekt. Er is geen vrijheid van productie en consumptie van goederen. Dit economisch systeem kwam vóór de val van de Muur voor in Oost-Europese (communistische) landen. Nu komt het systeem van de planeconomie nog voor in landen als Cuba, China en Noord-Korea.
Sociale mobiliteit	Is een beweging van individuen of groepen op de maatschappelijke ladder. In Nederland kunnen mensen uit de lagere sociale klassen zich opwerken naar een hogere sociale klasse. In India is er sprake van een <i>kastenmaatschappij</i> . In zo'n samenleving kun je niet uit je sociale klasse komen. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen intra-generationale en inter-generationale mobiliteit. De eerste vorm geeft een daling of stijging aan binnen iemands loopbaan en de tweede duidt op een hogere of lagere positie van iemand t.o.v. zijn ouders. 46.3.1
Sociale stratificatie	Het opdelen van de samenleving in sociale lagen (sociale klassen) Het gaat hier om de sporten van de sociale ladder.
Sociale/ maatschappelijke structuur	Cultureel vastgelegd schema of patroon waarin de opbouw van de instituties, de rangorde van de actoren en volgorde van de gebeurtenissen vastliggen. Men vindt de structuur van een samenleving vooral in de wet- en regelgeving.
Vrije markteconomie	Economische systeem dat gekenmerkt wordt door vrije ondernemingswijze productie. Vraag- en aanbod worden op een vrije markt door het prijsmechanisme op elkaar afgestemd. Particulier initiatief staat centraal. De overheid produceert zelf niet of zo weinig mogelijk goederen en diensten.
Vrije ondernemings- wijze productie	dit is de manier van produceren in de vrije markteconomie. Onbelemmerde concurrentie.

C: Sociaal-culturele benaderingswijze

Begrip	Omschrijving
Acculturatie	enkelingen of groepen gaan culturele eigenschappen overnemen van andere culturen als ze er mee in aanraking komen. Bijvoorbeeld een Afghaanse man trouwt een Nederlandse vrouw en neemt steeds meer Nederlandse gebruiken en culturele aspecten over.
Beeldvorming	<p>Beeldvorming van andere personen vindt vaak plaats op grond van het lidmaatschap van de groep (categorie) waar iemand bij hoort, mannen of vrouwen, ouderen of jongeren, autochtone of allochtone groepen. We delen mensen in groepen in om anderen gemakkelijker te kunnen 'plaatsen' en het gedrag van anderen te kunnen beoordelen (sociale categorisatie).</p> <p>Zo'n beeldvorming van leden van andere groepen ('out'-groepen) is, in tegenstelling tot die van de leden van de eigen ('in'-)groep, meestal negatiever en vindt al plaats als er relatief weinig kennis of ervaringen met die anderen zijn: dit is stereotypering.</p> <p>Beeldvorming is sterk generaliserend, vereenvoudigend en vertekenend. Bovendien is die beeldvorming moeilijk veranderbaar, zelfs als er nieuwe informatie komt die tegenstrijdig is aan het stereotiepe beeld. 36.2</p>
Cultureel kapitaal	Het <i>cultureel kapitaal</i> van gezinnen bevat: o.a. het intellectueel klimaat, de ondersteuning door ouders, het bevorderen van zelfdiscipline, leermotivatie en carrière-gerichtheid, het taalgebruik, voorkeuren op het gebied van levensstijl, eetpatroon en vakanties. Kinderen van de midden- en hoge sociale klassen krijgen meer maatschappelijk gewaardeerde 'culturele bagage' mee van hun ouders dan kinderen uit de lagere sociale klasse. De ouders van de midden- en hoge sociale klassen hebben zelf een hoge opleiding genoten (of beschikken over voldoende geld) en dit dragen ze over op hun kinderen. 46.2.1
*Cultureel relativisme	<p>Cultureel relativisme:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ andere culturen bekijken zonder die te beoordelen naar de normen van de eigen cultuur, maar als een uniek fenomeen. Volgens deze visie moeten we het gedrag proberen te begrijpen binnen (de ontwikkeling van) hun eigen cultuur en zeker niet veroordelen: waarden en normen van de eigen cultuur zijn 'relatief' en mogen geen standaard zijn voor een waardering van andere (sub)culturen. □ Als kritiek op deze tolerante visie wordt o.a. de onverschillig lijkende vrijblijvendheid t.a.v. misstanden genoemd, zoals het uithuwelijken van kinderen. 35.1

Begrip	Omschrijving
*Cultureel universalisme	<p>gaat er vanuit dat er bepaalde algemene waarden zijn die voor iedereen gelden, zoals de vrijheid van godsdienst en de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Voorstanders van deze visie stellen dat er opgetreden moet worden tegen misstanden of dat minimaal de discussie aangegaan moet worden met mensen die universele waarden met voeten willen treden.</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Kritiek op deze visie bestaat uit het verwijt van ethnocentrisme: er wordt teveel uitgegaan van eigen (i.c. westerse) opvattingen en waarden. 35.1
Cultuur	<p>Met het begrip cultuur wordt de totale leefwijze van een groep bedoeld zoals die op verschillende wijze tot uiting komt: in <i>waarden, normen, gewoontes, regels, tradities, rituelen, symbolen en kunst</i>. Zo spreken we van een westerse cultuur, jeugdcultuur, arbeiderscultuur, etc. 33.1</p>
Democratisering	<p>Betekent dat het volk meer macht (inspraak) krijgt. Democratisering van de samenleving houdt in dat de <i>sociale hiërarchie</i> vermindert.</p>
Deviant gedrag	<p>afwijkend gedrag. Gedrag dat afwijkt van de belangrijkste waarden en normen van de <i>dominante</i> (overheersende) <i>cultuur</i>.</p>
Discriminatie	<p>Discriminatie komt in verschillende vormen voor</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 iemand ten onrechte ongelijk behandelen 2 iemand ten onrechte gelijk behandelen. <p>Ad 1 Discriminatie is het <u>ongelijk behandelen</u> van / onderscheid maken tussen personen of groepen, namelijk <u>op basis van groepskenmerken die in de betreffende situatie niet relevant zijn</u> (zoals sociaal milieu, huidskleur, afkomst). Door deze discriminatie worden rechten of mogelijkheden die iedereen zou horen te hebben aan de gediscrimineerde(n) ontnomen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bijvoorbeeld: iemand (ten onrechte) achterstellen bij toewijzen van werk of huis; iemand de toegang weigeren tot openbare gelegenheden. <p>Vooral deze vorm van discriminatie is formeel bij wet verboden.</p> <p>Ad 2 Er is ook sprake van discriminatie als mensen géén verschil maken in de behandeling van anderen, terwijl er sprake is van kenmerken of situaties die juist een verschillende aanpak vereisen,</p> <ul style="list-style-type: none"> • bijvoorbeeld in het onderwijs geen rekening houden met taalachterstand of dyslexie. <p>(zie vervolg op volgende bladzijde)</p>

Begrip	Omschrijving
Discriminatie (vervolg)	<p>*3 Een derde vorm van discriminatie is <u>de institutionele discriminatie</u>: Discriminatie door regelingen en procedures die (soms onbewust en onbedoeld) tot gevolg hebben dat etnische groepen systematisch minder kansen hebben.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een voorbeeld daarvan is het gebruik van psychologische tests of van sollicitatie-gesprekken die voor autochtonen meer bekend zijn dan voor allochtonen. <p>Het begrip “pesten” lijkt in zijn uitwerking veel op discriminatie; het verschil is dat bij discriminatie het groepsaspect van het slachtoffer voorop staat; bij pesten gaat het om het gedrag van een individu of een groep t.o.v. een individu.</p> <p>37.1</p>
Dominante cultuur	<p>de cultuur, de cultuur van de groep in de samenleving met een invloedrijke politieke of economische positie; het kan, bij uitzondering, ook wel de cultuur zijn van een minderheid mits die een sterke politieke en economische positie in de samenleving heeft. 17.4 en 33.3</p>
Emancipatie	<p>Streven naar gelijkgerechtigdheid/gelijkwaardigheid, zelfstandigheid, eerlijker maatschappelijke verhoudingen</p> <p>Vrouwenemancipatie (<i>feminisme</i>) houdt in dat vrouwen in de samenleving dezelfde rechten en mogelijkheden krijgen als mannen.</p>
Etnocentrisme	<p>het beoordelen van andere mensen naar de waarden en normen van je eigen samenleving. Mensen uit andere culturen vinden we daarom vaak minderwaardig aan mensen uit onze eigen cultuur.</p>
Globalisering/ internationalisering	<p>hieronder verstaan we de toenemende banden tussen de samenlevingen en de steeds groter wordende wederzijdse afhankelijkheid tussen de landen over de hele wereld. De wereld wordt steeds meer een ‘<i>global village</i>’ (groot dorp).</p>
Identiteit	<p>Het eigene, unieke van een persoon of groep of een zaak. Aan de i. kun je iets of iemand <u>herkennen</u>. Moslims zijn herkenbaar aan hun geloof, tradities, gebruiken, kunst enz.</p> <p>De i. van een krant bevat o.a. de uitgangspunten (politieke kleur of religieuze geaardheid) van die krant, maar ook de wijze van opmaak, de indeling of soms zelfs de papiergrootte. In het redactiestatuut wordt meestal ook geprobeerd de inhoudelijke indentiteit van het medium te omschrijven.</p>
Individualisering	<p>het steeds meer nadruk leggen op de individu. In onze Nederlandse samenleving denken mensen veelal eerst aan zichzelf. Zo handelen ze ook. Het belang van de eenling gaat voor het belang van de groep.</p>

Begrip	Omschrijving
Informatiemaatschappij	<p>Met het begrip <i>informatiemaatschappij</i> wordt een technologisch hoogontwikkelde samenleving aangeduid die met behulp van moderne informatie- en communicatietechnieken een grote toename laat zien van de informatie-productie en van de (arbeids)productiviteit.</p> <p>Voorbeelden van gevolgen (m.b.t. massamedia) zijn herkenbaar op de volgende terreinen:</p> <p>sociaal-economisch: het aanbod en de consumptie van de massamedia is sterk vergroot; dit geldt ook voor de dienstverlening door middel van de massamedia.</p> <p>sociaal-cultureel: het aanbod van informatie en van de informatiemedia is veel groter en gedifferentieerder;</p> <p>politiek: burgers hebben in principe meer mogelijkheden om informatie in te winnen over politieke items en om in contact te komen met politici; de politieke cultuur is veranderd door de vergrote aandacht van en voor de media.</p>
Internalisatie	<p>Het automatisch naleven van regels, waarden en normen. Ze worden je niet meer van buitenaf opgelegd maar de cultuur is je zo eigen geworden dat je de regels naleeft zonder er bij na te denken.</p>
Manipulatie	<p>het op een 'handige' manier de mening van andere mensen beïnvloeden zonder dat ze er erg in hebben. Het publiek krijgt bij manipulatie op een slinkse wijze vervormde informatie over een bepaalde zaak aangereikt, waarbij opzettelijk feiten zijn verdraaid. Het publiek merkt het niet. Nog verder gaat <i>indoctrinatie</i> waarbij voortdurend en systematisch een bepaalde leer (<i>doctrine</i>) wordt ingeprent.</p>
Massamedia	<p>communicatiemiddelen waarmee een groot aantal mensen kan worden bereikt zoals radio, televisie, kranten, boeken, films, folders, affiches, maar ook nieuwe informatiebronnen zoals CD-ROMs, diskettes en internet. De massamedia hebben de intentie informatie over te brengen aan een groot en anoniem publiek. De informatie is voor iedereen toegankelijk.</p>
Mensenrechten/ grondrechten	<p>onvervreembare rechten, dus rechten die niemand van hen mag afnemen. Uitgangspunt voor de grondrechten van landen is de in 1791 door Frankrijk opgestelde 'Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger'. In de Nederlandse grondwet staan de zogenaamde <i>klassieke grondrechten</i> (erg belangrijke en fundamentele rechten) zoals o.a. recht op persoonlijke vrijheid, vrijheid van vereniging en vergadering, bescherming van het particulier eigendom, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst. Daarnaast bestaan er ook de zogenaamde <i>sociale grondrechten</i> (rechten die betrekking hebben over de zorggebieden van de overheid) zoals o.a. het recht op arbeid, recht op gunstige arbeidsomstandigheden en het recht deel te nemen aan het culturele leven.</p>

Begrip	Omschrijving
Minderheidsvorming	<p>individuen en groepen in die zich benadeeld of zelfs gediscrimineerd voelen, vormen een hechte minderheid ten opzichte van de meerderheid. Buitenlanders die gediscrimineerd worden, hebben er behoefte aan hun eigen culturele identiteit te versterken. Men vormt een soort <i>ingroup</i> (de eigen groep die alles goed doet en goed ziet). De meerderheid vormt voor hen de <i>outgroup</i> (groep die alles verkeerd doet en ziet).</p>
Multiculturele samenleving	<p>Het begrip '<i>multiculturele samenleving</i>' heeft een dubbele betekenis. Enerzijds duidt het begrip de feitelijke situatie van een samenleving waarin duidelijk merkbaar meerdere etnische groepen leven. In deze betekenis wordt ook wel het begrip multi-etnische samenleving gebruikt. Anderzijds geeft het de normatieve opvatting weer over een samenleving waarin verschillende etnische groeperingen gelijke kansen hebben op sociale, economische en politieke posities terwijl zij hun culturele <i>identiteit</i> niet opgeven, ook al zal die (<i>sub</i>)cultuur veranderen als gevolg van de veranderde maatschappelijke omstandigheden.</p>
Nature-nurture-debat	<p>dit is een debat tussen wetenschappers waarin de vraag centraal staat of menselijk gedrag meer is aangeboren of meer is aangeleerd. <i>Nature-aanhangers</i> stellen biologische of genetische factoren centraal. Veel dingen zijn vanaf de geboorte bepaald. Emoties of driften zijn biologisch bepaald. <i>Nurture-aanhangers</i> stellen dat het de omgeving, het milieu en de cultuur zijn die bepalen hoe mensen handelen. Maatschappelijke factoren (gezin, school, groepsgedrag, milieu) bepalen het gedrag van de mens.</p>
Norm	<p>Een regel die aangeeft hoe iemand zich hoort te gedragen. In een samenleving weten we ongeveer wat we van elkaar mogen verwachten. Mensen houden zich aan de algemeen geldende gebruiken en normen. Meestal komen normen voort uit waarden.</p>
Objectiviteit	<p>Houding waarbij men probeert zich veel mogelijk te beperken tot de feiten en niet laat beïnvloeden door eigen gevoelens of vooroordelen. Onpartijdigheid. Het tegenovergestelde is <i>subjectiviteit</i>.</p>
Ontkerkelijking	<p>het zich vervreemden van de kerk als instelling. Mensen voelen zich minder gebonden aan de kerk. Het kerkbezoek daalt en daarmee ook de invloed van de geestelijkheid. Dit proces begon in Nederland in de jaren '60 van de vorige eeuw en zette zich in de jaren '70 en daarna met kracht door.</p>
Ontzuiling:	<p>het loslaten van de band tussen de mens en een levensbeschouwelijke of politieke zuil. Ontzuiling is het tegenovergestelde van <i>verzuiling</i> (opdelen van de samenleving in levensbeschouwelijke of politieke zuilen: katholieke, protestants-christelijke, socialistische of liberale zuil). Ontzuiling begon in de jaren '60 tegelijkertijd met het verschijnsel van ontkerkelijking. Ontzuiling zette zich in de jaren '70 en daarna met kracht door.</p>

Begrip	Omschrijving
Pluriformiteit	<p>Veelvormigheid. Komt vooral voor bij de massamedia en met name bij de meningsvormingsfunctie van de massamedia. De Nederlandse kranten zijn pluriform omdat er veel kranten zijn die onderling zeer verschillende uitgangspunten en zienswijzen hebben.</p> <p>Voorstanders van p. zijn van mening dat het voor de vrije meningsvorming van belang is dat de mensen kennis kunnen nemen van een groot verscheidenheid van meningen. Daarvoor is een pluriforme pers nodig.</p>
Referentiekader	<p>Voor de vorming van het referentiekader is van belang:</p> <ul style="list-style-type: none"> – de eigen levensloop (waaronder opleiding en werkervaringen) – de cultuur van de groep waartoe men behoorde en behoort <p>Het referentiekader is van invloed op het denken, waarnemen en handelen van een individu (subjectiviteit).</p> <p>Een leraar heeft een ander referentiekader dan een leerling. Zo zullen beiden de gang van zaken tijdens een lesuur anders weergeven.</p> <p><i>CE Havo 2004-2 vraag 19</i> Het referentiekader is het geheel van ervaringen, kennis, houdingen en verwachtingen dat van invloed is op de subjectieve waarneming van gebeurtenissen en verschijnselen.</p>
Rolpatronen	<p>De rol die we spelen is het gedrag dat we vertonen onder invloed van plaats, tijd en groepsinvloeden.</p> <p>In een andere groep, op een ander moment of in een andere situatie hebben we misschien wel een andere rol. Iedereen heeft meerdere rollen.</p> <p>Het rolpatroon is het geheel van rollen (en dus van gedragingen) die horen bij een bepaalde persoon op die plaats op dat moment en in die samenleving.</p> <p>Zo speelt een leraar bijvoorbeeld op school rol van de strenge persoon die leerlingen kennis wil bijbrengen en daarnaast ook nog wil opvoeden. Thuis speelt hij de rol van de liefhebbende echtgenoot van zijn vrouw en zorgzame vader voor zijn kinderen. Het geheel van deze rollen is zijn rolpatroon. Iedereen heeft een ander rolpatroon.</p>
Secularisering	<p>(hier) het proces dat met zich meebrengt dat de mensen steeds minder hun leven laten beïnvloeden door kerk en geloof.</p>
*Selffulfilling prophecy	<p>De toekomstvoorspelling/verwachting/definitie of inschatting van een situatie heeft een eigen invloed op het toekomstige gedrag van de mensen en op het resultaat van dat toekomstige gedrag. Dit geldt voor de sociale wetenschappen. Bij de natuurwetenschappen geldt dit niet: het weer van morgen wordt niet beïnvloed door de weersverwachting van vandaag.</p> <p>Voorbeeld van self-fulfilling prophecy een leerling die erg tegen een bepaald proefwerk opziet en de verwachting heeft dat hij dit slecht zal gaan maken, kan door die angst geheel verlamd worden waardoor hij niet in staat is het proefwerk goed te leren. Als die leerling (bijv. via een faalangst-training) leert hoe hij moet omgaan met zijn angst voor toekomstig onheil is hij veel beter in staat het proefwerk te leren. Zijn nieuwe verwachting zou kunnen zijn: ik zal laten zien wat ik kan en ze krijgen mij niet klein. Deze nieuwe verwachting heeft ongetwijfeld ook weer invloed op het cijfer dat hij op het proefwerk haalt.</p>

Begrip	Omschrijving
Sociale controle	Het middel dat ingezet wordt om ervoor te zorgen dat individuen of groepen zich aan de algemeen geldende normen houden. In een klein dorp waar iedereen elkaar kent is de sociale controle groter dan in een stad waar de mensen elkaar minder kennen. In zo'n klein dorp moet je bij je doen en laten meer rekening houden met wat anderen 'normaal' vinden.
Socialisatie	Het proces waarbij het individu geleerd wordt zich aan te passen aan de cultuur (de waarden, normen, regels, gewoonten, tradities en andere cultuurwaarden) van een samenleving Socialisatie is vaak enigszins behoudend van aard, want kinderen moeten de waarden en normen van hun ouders overnemen. Dit leidt tot de instandhouding en continuering van de cultuur.
Socialisatoren	Instituties waarmee de socialisatie (cultuuroverdracht) in een samenleving plaatsvindt. Je moet hierbij denken aan het gezin, de school, media, overheid, werkplek, kerkgenootschappen, vakbonden, maatschappelijke groeperingen en sportverenigingen.
Stereotype(ring)	Een vooroordeel over een groep mensen. Een <i>vooroordeel</i> is een emotioneel geladen oordeel over een persoon of groep. Er wordt niet nagegaan of dit oordeel in overeenstemming is met de werkelijkheid. Stereotyperingen over anderen (de out-groep) zijn meestal negatiever van aard dan het beeld dat je hebt over je eigen groep (de in-groep). Als je op een brommer door een Belgische automobilist wordt aangereden en je roept dan 'Belgen kunnen niet rijden', maak je gebruik van stereotypering.
Subcultuur	Onderdeel van de grotere, dominante (overheersende) cultuur. Naast overeenkomsten met de dominante cultuur zijn er ook waarden, normen en andere cultuurkenmerken die afwijken van de dominante cultuur. Bijvoorbeeld bepaalde jongeren vormen een subcultuur omdat ze zich met een bepaald soort kleding en muziek van anderen onderscheiden binnen de dominante cultuur.
Subjectiviteit	Analyse of waarneming die sterk gekleurd is door de eigen opvatting. Bijvoorbeeld als een scheidsrechter een sympathisant van Ajax is en hij moet Ajax-Feijenoord fluiten en hij fluit dan in het voordeel van Ajax.
Vooroordeel	Emotioneel geladen oordeel over een persoon of een groep zonder dat wordt nagegaan of het in overeenstemming is met de werkelijkheid is.
Waarde	Waarden zijn oriëntatiepunten voor het gedrag van mensen; ze geven aan wat mensen nastrevenswaard en waardevol vinden. Waarden liggen ten grondslag aan normen. Bijvoorbeeld: eerlijkheid, trouw, dienstbaarheid of eerbied voor het leven enz.